

גר הסובל מאלמות רגשית ורוצה לקבל תו"מ בכתב, ובדין כתיבה כדיבור

יט. גיורת גדולה שלוקה ב"אלמות רגשית", כלומר שאינה מגיבה לשאלות הדיינים ואינה מסוגלת לעמוד בפניהם ולקבל תו"מ מחמת אימת המעמד, וגם אינה רומזת ואינה מגיבה בתנועות ראש או תנועות גוף כל שהן לדברי הדיינים (אע"פ שאינה אילמת, ומדברת עם אמה ועם הקרובים לה ביותר) – יש להמתין לטיפול פסיכולוגי שיש בידו לרפא לקות זו, עמ"נ להחל בתהליך הגיור.

אמנם אם אי-אפשר להמתין יש לסמוך על כתב ידה; שתענה על שאלות הדיינים בכתב, וכן תכתוב בפניהם שמקבלת על עצמה עול מלכות שמים ועול מצות, וגם לפני הטבילה יודיעו לה מקצת מצות קלות וחמורות ויאמרו לה שאם היא מסכימה תטבול בפניהם, ובזה היא גיורת. ומכ"ש אם בקבלת המצות היא רומזת בראשה ובגופה להסכמתה, ויצרפו לזה בחינה בכתב ידה, שפיר דמי^{מא}.

ולהפרשת תרומה, שהאלם כשר בהם, אינו אלא אחר הבדיקה כדרך שבודקים לגיטין, שאם במזון הקל הצריכו בדיקה, כל שכן באיסור החמור. וכ"כ בשו"ת דברי חיים (ח"ב אה"ז סוס"י עב).

ולפי זה לענין גיור, אחר שנתברר שדעתו מיושבת עליו, יש לבדוק בשוב הדעת את אמונתו וידיעותיו ושמירת המצוות, עפ"י אנשים המכירים את אורחות חייו. וגם צריך לקבל על עצמו עול מלכות שמים ותורה ומצוות, ונראה שיועיל אם יענה לדיינים בהרכנת הראש היכי דאפשר, וישלימו שאר דברים בכתב ידו, ואחר שיקול הדעת מתון מתון יכולים לקבלו.

(מא). הקדמה: הופיעה בפנינו נערה בוגרת כבת 13 שלוקה ב"אלמות רגשית"; אינה מגיבה ואינה רומזת בתנועות כלשהן לדברי הדיינים, ואינה מסוגלת לעמוד בפניהם ולקבל תו"מ. הנערה אינה אלמת, ומדברת עם אמה ועם הקרובים לה ביותר, אבל לא עם יתר הסובבים אותה, ואף לא עם יתר חברותיה שבכיתת בית סיפריה. עפ"י עדות רב ביה"ס שלה, היא מצטיינת בתחום הלימודי, אבל הדבר בא לידי ביטוי בכתב בלבד ולא בהשתתפות בשיח הכיתתי או החברתי. היא גם אינה מגיבה, ואינה רומזת בתנועות ראש או בתנועות כל שהן לדברי הדיינים. מצורפת לזה חו"ד מפסיכולוגית המטפלת בבעיותיה הרגשיות.

והנה יש לדון כאן כיצד תהיה קבלת המצות שלה: דאי נימא דקבלת המצוות בפה אינו אלא גילוי מילתא שמקבלת על עצמה חיי היהדות, אפשר דסגי בעדות אחרים שמתנהגת ביהדות ומקיימת מצוות, ולפי זה תיסגי בטבילה בלבד.

וממכרו ממכר ומתנותיו קיימות בין במטלטלין ובין בקרקע, בין שהיה אלם מעיקרו ובין שהיה בריא ונשתתק, כמבואר ברמב"ם הל' מכירה (כט, ג) ונחלות (ד, א) ועדות (ט, יא), וכ"פ בטוש"ע חו"מ (לה, יא).

וכ"פ בשו"ע חו"מ הלכות אונאה ומקח טעות (רלה, יח) וז"ל: אלם ששומע ואינו מדבר או מי שנשתתק, מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנותיו קיימות, בין במטלטלין בין בקרקע, והוא שיבדוק כדרך שבודקין לגיטין, או יכתוב בכתב ידו.

וביאר הגר"א שם ס"ק (נח-נט) דבאלם הלכו אחר בדיקותיו אף בגטין וה"ה לקרקעות, דלא עדיף מגטין. ואף בכת"י מהני, דבזה כו"ע מודו לדברי רב כהנא.

וכ"פ השו"ע חו"מ הלכות נחלות (רעט, א): האומר: זה בני וזה אחי, או: זה אחי אבי, או שאר היורשים אותו, אע"פ שהודה באנשים שאינם מוחזקים שהם קרוביו, הרי זה נאמן, ויירשנו. בין שאמר כשהוא בריא, בין שאמר כשהוא שכיב מרע, אפילו נשתתק וכתב בכתב ידו שזה יורשו, בודקים אותו כדרך שבודקין לגיטין.

וכ"פ השו"ע אבה"ע הלכות אישות (יז, יב): מי שנשתתק ובדקו אותו כדרך שבודקין לגיטין ונמצאה דעתו מכוונת, וכתב שמת פלוני בן פלוני, סומכין על כתיבתו ותנשא אשתו (וה"ה אם בודקין אותו והרכין בראשו, וכ"כ הש"ג והביאו בית שמואל סי' יז ס"ק לב. ומה שהקלו גם בכת"י, משום עיגונא הקלו).

והתב"ש (י"ד סי' א ס"ק נז) כתב שאף לשחיטה

ולא מפי כתבם, היינו דוקא באלם דלאו בר הגדה הוא, אבל אדם שראוי להגדה מועיל כתב ידו כשזוכר העדות, דכל הראוי לבילה וכו' (יבמות קד:). והא דאמרינן פ"ב דכתובות (כ.) כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה, והוא שזוכרה מעצמו אבל אינו זוכרה לא, ואי כרבינו תם יוציא כתב ידו בבית דין? וי"ל דהכא במאי עסקינן, בשאינו מוציא כתב ידו בבית דין.

וכן מבואר בדברי הריטב"א בחידושו למסכת כתובות (כ.): ודכו"ע מה שאדם כותב וחותם שלא בתורת שטר ולא במצות בעל דבר אלא לזכרון בלבד, אינו עדות אע"פ שיצא בבי"ד, דרחמנא אמר מפייהם ולא מפי כתבם. ופרש"י ז"ל בחומש פרט לשולח אגרותיו לב"ד, וכתבו התוספות שיש מנהג בהרבה מקומות בצרפת שכופין ב"ד שישלח העד אגרת עדותו לב"ד ודנין על פי העדות ההוא. לפיכך כתבו מקצת האחרונים ז"ל שמה שכתב רש"י ז"ל בפירוש התורה אינו נכון, שאין נקרא מפי כתבם אלא כשאנו זוכר העדות, והוא מעיד בב"ד על מה שרואה כתוב וכענין שמועתינו, אבל כשאדם זוכר העדות יפה ורוצה לשלחו לב"ד, הרי כתבו כפיו וכאילו העיד בפיו דומה, ואע"ג דממעטין אלם שאינו מגיד מתוך הכתב, התם משום דלאו בר הגדה וחקירה בב"ד הוא, ולפיכך הגדה מעכבת בו.

וכתב הטור: וכן יראה כשיטת רש"י מדברי הרמב"ם בפ"ג מהלכות עדות (ה"ד), שכתב דין תורה שאין מקבלין עדות אלא מפי העדים, שנאמר על פי שנים עדים מפייהם ולא מפי כתבם, אבל מדברי סופרים שחותכין בדיני ממונות בעדות שבשטר אע"פ שאין העדים קיימים, כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין, הרי שלא התירו אלא לחתום בשטר.

וכתב הב"י ז"ל: ודע דבפ"ט מהלכות עדות (ה"א) להרמב"ם כתוב בנוסחאותינו החרש כשוטה וכו' צריך להעיד בבית דין בפיו או שיהיה ראוי להעיד בפיו, ואם כן סבירא ליה דשולחין עדותן לבית דין. אבל רבינו סימן ל"ה (סי"ב) כתב לשון הרמב"ם ולא כתב אלא צריך להעיד בבית דין ואם כן הרי מפורש דסבירא ליה

או נימא לאידך גיסא, דבעינן שקבלת המצוות תהיה בפה, ע"מ שנוכל לחקור אחר השקפותיו של הבא להתגייר, וצריכים אנו להצהרותיו שמקבל ע"ע עול מלכות שמים וקיום תו"מ. ואי נימא כצד שני, הרי דיש לדון האם כתיבה כדיבור דמי, דתיסגי לה שנחקור אותה ותענה לנו בכתב וכן תקבל עול מלכות שמים בכתב.

ונחלקו בזה גדולי עולם, והדברים עתיקים ולא נביא כאן אלא ראשי פרקים בקצירת האומר:

איתא במסכת גיטין (ע"א): אמר רב כהנא אמר רב: חרש שיכול לדבר מתוך הכתב, כותבין ונותנין גט לאשתו. אמר רב יוסף: מאי קא משמע לן? תנינא: נשתתק, ואמרו לו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו, בודקין אותו שלשה פעמים: אם אמר על לאו ולא ועל הן הן — הרי אלו יכתבו ויתנו. אמר ליה רבי זירא: אלם קאמרת? שאני אלם, דתניא: מדבר ואינו שומע זהו חרש, שומע ואינו מדבר זהו אלם, וזה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם [...] אמר ר' זירא: אי קשיא לי הא קשיא לי, דתניא: (ויקרא ה, א) "אם לא יגיד" — פרט לאלם שאינו יכול להגיד; אמאי? הא יכול להגיד מתוך הכתב! אמר ליה אביי: עדות קאמרת? שאני עדות, דרחמנא אמר: "מפייהם" — ולא מפי כתבם.

ואיתא נמי בספרי (דברים פסקה קפח): "על פי שנים עדים" מפייהם ולא מפי כתבם, ובפרק ארבעה אחין (יבמות לא:): נמי אמרינן ורחמנא אמר: "מפייהם" ולא מפי כתבם.

הבית יוסף בחושן משפט סי' כח (יא-יב) מסכם את חילוקי הפוסקים בין רש"י לר"ת ביחס לעדות שבכתב. שיטת רש"י היא שאין עדות שבכתב מועילה, אולם שיטת ר"ת שזה דוקא באלם דלאו בר הגדה הוא, אבל אם העד אינו אלם, הרי שעדות שבכתב מועילה ואין בה חסרון, וז"ל: כתבו התוס' בפרק שני דכתובות (כ:) דיבור ראשון) ובפ"ג דבתרא (מ. דיבור ראשון) ובפ"ג דיבמות (שם ד"ה דחזו), שרש"י כתב בפירוש החומש (דברים יט, טו) "על פי שנים עדים": פרט שלא ישלחו כתבם לבית דין. ור"י אומר ששמע מרבינו תם שנוהגים העדים לשלוח עדות בכתב ידם לבית דין והוי עדות. והא דאמרינן "מפייהם"

א. מפייהם
ולא מפי
כתבם —
האם
עדות
בכתב
מועילה

דאין שולחין עדותן לבית דין והיא הגירסא הנכונה שהיא מסכמת עם מה שכתב בפ"ג ע"כ.

והוסיף בבדק הבית וז"ל: כתב הריטב"א ז"ל בפרקא קמא דמכות (ו: ד"ה שלא תהא) שלא מיעט רש"י אלא שלא ישלחו עדותם לבי"ד באגרת, הא כל שנותן עדותו כתובה לבית דין ואומר מה שכתוב כאן אני מעיד, מפיהם קרינן ביה, וכן נהגו עכ"ל.

וכן פסק בשו"ע סעיף יא כשיטת רש"י והרמב"ם: העדים ששלחו עדותן בכתב לבית דין אינו עדות, דכתיב: על פי שנים עדים (דברים יז), מפיהם ולא מפי כתבם. הגה: וכן נוהגין; ודלא כיש מכשירין אם העדים ראויין להעיד ואינם אלמים (טור בשם ר"ת). ובסעיף יב כתב: חותכין דיני ממונות בעדות שבשטר, אף על פי שאין העדים קיימין, כדי שלא תנעול דלת בפני לוי.

ויש לחקור בדעת רש"י והרמב"ם דס"ל שאין עדות מועילה בכתב, האם הפסול הוא משום שכתובה אינה כדיבור ואין זו הגדת עדות, או שאין החסרון בכתובה עצמה, שבאמת גם כתיבה כדיבור דמי, אלא שהחסרון הוא בקבלת העדות ע"י הבי"ד, משום שקבלת העדות היא בשעה שבי"ד מקבלים אותה, ובאותה שעה שכתב את עדותו אין זה בפני הבי"ד, ולפ"ז אם יכתוב עדותו בפני ביה"ד מהני (ונראה שכדעה בתרא ס"ל לריטב"א בדעת רש"י המובאת בב"ה).

ובשו"ת חו"י הביא ראיה דכתיבה כדיבור, מדמיעט הקרא גבי עדות מפיהם ולא מפי כתבם, משמע דבעלמא כתיבה כדיבור דמי.

וכבר דחאו בשו"ת שב יעקב דלאו ראיה היא, דאי לא מיעטיה רחמנא מפיהם, הו"א בעדות מהני מפי כתבם משום דעדות רק גילוי מלתא בעלמא הוא, ומה לנו אם נודע ע"י ההגדה או ע"י הכתיבה. לכך צריך קרא לאורויי דגזה"כ הוא דדוקא מפיהם ולא מפי כתבם, משא"כ בשאר מילי לעולם קיימא הסברא דכתיבה לאו כדיבור דמי. וכמו כן כתב הט"ז באו"ח סי' הנ"ל להביא ראיה מעדות, דכתיב מפיהם ולא מפ"כ ללמוד מיניה דכתיבה לכד"ד עיי"ש, והובאו

בשו"ת רבי עקיבא איגר (מהדו"ק סי' כט-לא) וכדלקמן.

הבית יוסף (או"ח סי' מז) בהלכות ברכות התורה הביא את דברי הרד"א ואת דברי האגור וז"ל: כתב ה"ר דוד אבודרהם שאם השכים לכתוב בדברי תורה קודם תפלה חייב לברך ברכת התורה כמו ללמוד, רק שלא יהא כותב בדברי הרשות: ובבדק הבית ציין לעיין בדברי האגור שיכתוב לקמן.

ב. אם כתיבה כדיבור דמי בשאר דברים

ושם בהמשך הדברים הביא: כתב האגור (סי' ב) שמי שמהרהר בלבו תורה קודם שבירך ברכת התורה שפיר דמי, דהרהור לאו כדיבור דמי לענין ברכה כמו לענין ק"ש ותפלה. וכן פסקו התוס' בפרק מי שמתו (ברכות כ: ד"ה ורב חסדא) דהלכה כרב חסדא דהרהור לאו כדיבור דמי, וכן לענין בעל קרי מותר להרהר בק"ש.

וכך פסק השו"ע אורח חיים (סי' מז) בסעיף ג: הכותב בדברי תורה, אע"פ שאינו קורא צריך לברך. ובסעיף ד כתב דהמהרהר בדברי תורה, אינו צריך לברך.

וכבר תמהו המגינים מג"א ומגן דוד אמאי מברכים על הכתיבה, כיון דכתיבה הוי רק הרהור? וכבר יישב בשו"ת שב יעקב (והביאו הגרעק"א בתשובתו וכדלקמן), ותורף דבריו משום דמ"ע של ת"ת נפקא מקרא ד"ושננתם לבניך" ו"למדתם את בניכם", מש"ה ממעטים הרהור דבהרהור לא שייך ללמד את בניו, משא"כ בכתיבה עדיף בזה מהרהור, דע"י כתיבה יכול ללמד לאחרים והוא בכלל ושננתם לבניך עיי"ש.

והגאון יעב"ץ בס' מור וקציעה (סי' מז) הביא את קושית האחרונים על מרן השו"ע שפסק דהכותב ד"ת צריך לברך, דמאי שנא ממה שפסק בעצמו שהמהרהר בד"ת א"צ לברך? וכתב דאין לומר דכתיבה עדיפא טפי מהרהור דכדיבור דמיא, דהא תנן גבי מגילה היה כותבה יצא, ומוקמינן לה דמנחא מגילה קמיה וקרי לה, הלא"ה לא יצא. אלמא דאע"ג דכותבה כתיבה לאו כדיבור הויא, ולא סגי דלא קרי לה. ומסיק, דנראה

בדיעבד לא יצא אם לא השמיע לאזנו, ממילא אפילו הכתיבה כדיבור הרי סו"ס אינו משמיע לאזנו. ומכיון דלר' יוסי אינו יוצא אפילו בדיעבד, א"כ נקט הש"ס מילתא דמהני לכ"ע, ונדחית ראיית השב יעקב. ועיין בשו"ת יביע אומר (ח"ד או"ח סי' ח) שהביא כמה אופנים לדחות את ראיית "השב יעקב" ממגילה. גם בשו"ת חידושי הרי"מ (חיו"ד סי' יד) כתב שבענין שבועה ונדר בכתב ראיית הש"י ורדב"ז שקדמו קלושה מאוד ע"ש.

אולם החתם סופר בשו"ת ח"ב (יו"ד סי' רכז) ס"ל דכתיבה כדיבור דמי והוא יישב הני ב' סוגיין וז"ל: וטעם דהקפיד הכתוב במגילה לאמור בפה, הוא הטעם בעצמו מה שסבירא להו לאחרונים שלא לברך ברכת התורה על הכתיבה אע"ג דעדיף מדיבור, מ"מ להיות חקוק בזכרון ושמור בלב בעינין הוצאה מהשפה ולחוץ כדאמרינן בערובין "כי חיים הם למוצאיהם" למוציאים בפה, והיינו טעמא דמגילה והיינו טעמא דברכת התורה. ומ"מ לענין הלכה הסכים גם המג"א עם האגודה דברכות שכתב בשם ר"י מווינא לברך על הכתיבה, אע"ג דכתיב ושננתם ודברת בם מ"מ כתיבה בכלל.

אמנם גם בשו"ת רבי עקיבא איגר (מהדו"ק סי' כט) ג. דעת רעק"א הסכים מעיקרא דדינא עם מסקנת השב יעקב שכתבה לאו כדיבור דמי. ודעת הרב דבעלמא לא הוי כתיבה כדיבור, ומכ"ש לענין שבועה וספירת העומר, דלשבועה לבטא בשפתים כתיב, ובספירת העומר וספרתם כתיב, דמשמע ספירה בפה. ואף לענין הגדת עדות, דלשיטת ר"ת דס"ל דבעדים שראויים להגיד מותרים לשלח עדותן בכתב לב"ד, הוא דוקא לענין עדות דגילוי מלתא בעלמא הוא, מש"ה מהני. וכן בכתיבת ד"ת דהכותב צריך לברך, לא תלי כלל בדיבור, רק דתלי בענין דאפשר לקיים ושננתם לבניך, וממילא גם כתיבה בכלל, ואלו קיצורם של דב"ק.

רעק"א דן שם בעניין מי שכתב בימי הספירה היום כך וכך לעומר, אם יצא בזה ידי ספירת העומר, והביא כי יצא מחדש מתחת מכבש הדפוס ספר באר היטב עם אשל אברהם, והובא

שהב"י חזר בו בבדה"ב, ומספק"ל מילתא. ומ"מ לענ"ד נראין יותר דברי הרד"א (שהכותב מברך וה"ה המהרהר), ואפשר לומר דלא פליגי, דהרד"א מיירי במהרהר מתוך הספר, דקבע הוא, והאגור מיירי במהרהר בע"פ דרך עראי.

גם בספרו שו"ת שאלת יעב"ץ (ח"ב סי' קמ), כתב שנ"ל כדעת הרד"א המצריך לברך לכותב בד"ת, משום שעיון והגיון הלב נמי מצוה הוא כדכתיב "והגית בו", דהיינו הגיון בלב ולא דוקא בפה. והיינו נמי דמברכינן לעסוק בד"ת, דמשמע בין עוסק בפה או בלב ובמחשבת הרהור. אבל בעלמא כתיבה לאו כדיבור, וראיה לזה מדבעינן במגילה שכותבה אם כיון לבו יצא, דוקא כי מנחא קמיה וקרי לה פסוקא פסוקא. ומכאן ראיה למ"ש ביו"ד (סי' רכא) בשם תשובת הגאונים, שהאוסר עצמו לדבר עם חברו יכול לכתוב לו בכתב, וגם החולקים ע"ז אינו אלא משום גזרה והרחקה בעלמא.

הרי שס"ל לרבינו היעב"ץ דכתיבה לאו כדיבור דמי, ודווקא כתיבה והרהור בדברי תורה שאני, דגם זה שייך לעסק התורה וחשיב כהוגה בתורה ומקיים "והגית בו".

גם בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תרה) הביא ראיה ממגילה דכתיבה אינה כדיבור, וסיים: וכ"ת שאני התם דטעמא משום דבעינן כתובה כולה לפניו, הא בעלמא כתיבה כדיבור, ל"ק, דא"כ מה צריך לומר דקרי כל פסוקא ופסוקא, יראה מן הכתב ויכתוב וכן בכולה, ונמצא כותב ויוצא דהאיכא מגילה מנחא קמיה.

ובשו"ת שב יעקב (חיו"ד סי' מט) הביא ראיה ממגילה בדרך אחרת, דבגמ' (יח:) היה כותבה וכו' ה"ד, אי דקא מסדר פסוקא פסוקא וכתב לה, כי כיון לבו מאי הוי, על פה הוא. ופרש"י דקא מסדר פסוקים בע"פ וכתב לה, וקתני יצא ע"י קריאת אותו סידור. ואי נימא דכתיבה כדיבור, ל"ל לומר כלל דקא מסדר פסוקים, הלא הכתיבה עצמה הויא כדיבור. ומנ"ל להש"ס להוסיף שמסדר בע"פ וכו', א"ו דפשיטא ליה להש"ס דכתיבה לאו כדיבור דמי, ע"ש.

אבל בשו"ת רעק"א (סי' ל) דחה ראייתו, דמכיון דבעינן לכתחלה שישמיע לאזנו, ולר' יוסי אף

שהביא סברא זו וחידש בה ביאור, דמי שכתב במכתב היום כך וכך לעומר, אם לא כיון לצאת נראה דאפילו למאן דס"ל דמצות א"צ כוונה לא יצא, דכיון שלא עשה המצוה כתקונה הוי כנתכוין שלא לצאת. ואפילו אם כיון לצאת נראה דלא יצא, דאפילו אי כתיבה כדיבור דמי, זהו כשהכתיבה הוא לגלות על מחשבת לבו ולא במקום שהדיבור הוא המצוה, מידי דהוה אכותב ק"ש ותפלה או כותב ברהמ"ז דודאי לא יצא [עש"ת סק"ז שכתב סברא זו וע' בתשו' הגרע"א].

עכ"פ לענייננו למדנו, דלמ"ד שכתבה כדיבור דמי, ה"מ כשהכתיבה הוא לגלות על מחשבת לבו. וכתב עוד שם הגרע"א: הרי ביררנו דאין לחלק ס"ע מדין שבועה, וחד דינא אית להו דכתיבה לאו כדיבור דמי, וא"כ בנ"ד בכותב בימי הספירה כך וכך לעומר לא יצא י"ח, וצריך לחזור ולספור בברכה.

ובשו"ת חוות יאיר החמיר לענין שבועה בכתב דהוי שבועה ממש, וראיתו מהא דפסקינן באו"ח (ס"י מז) הכותב בדברי תורה צריך לברך, וודאי בנ"ד אין ראוי לחזור ולספור בברכה. ולפי דברי השב יעקב שכתב לחלק דבת"ת יש קפידא מיוחדת שהלימוד יהיה ראוי ללמד בו לבנו ולאחרים וכו', ממילא ליתא לדברי חוות יאיר הנ"ל ללמוד נשבע בכתב מהכותב ד"ת דצריך לברך, ולא דמי כי אוכלא לדנא: דד"ת לא תלי כלל כדיבור, רק דתלי בענין דאפשר לקיים ושננתם לבניך, וממילא גם כתיבה בכלל. משא"כ לענין שבועה דלבטא בשפתים כתיב. וכמו כן בנ"ד לענין סה"ע לפ"מ שכתבתי שצריך להוציא בשפתיו, י"ל דכתיבה לא הוי כדיבור.

ומסיק הגרעק"א: וכיון שכן, בנ"ד אם כתב מנין הספירה צריך לחזור ולספור בברכה. ואף לשיטת ר"ת דס"ל דהא דמיעט הקרא גבי עדות מפיהם ולא מפ"כ היינו רק באלמים שאין ראויין להגיד, אבל בעדים שראויים להגיד מותרים לשלח עדותן בכתב לב"ד דשפיר מקרי מפיהם, מ"מ יש לחלק כנ"ל, דדוקא לענין עדות דגילוי מלתא בעלמא הוא, מש"ה מהני, אבל מ"מ בעלמא לא הוי כתיבה כדיבור, והדבר ברור

שם בענין זה בשם שו"ת מצה שמורה דלא יצא, והוא מועתק בלא ראייה. והביא את שו"ת שב יעקב בחלק או"ח (ס"י מח) בנידון כתב התקשרות שנאמר בו: הריני מקבל בחומר שבועה, דכל זמן שלא הוציא השבועה מפיו אין לחייבו, דלא מקרי שבועה. והביא חבילות ראיות מתשובת הרשד"ם (ס"י פא) ומתשובת הרא"ם (ס"י עב) ומתשובת המבי"ט (ס"ס ט). וכן הוא בשו"ת תה"ד, והובא בסמ"ע (ס"י עג) דאם כתב שנשבע בפועל לא מצי להתנצל ולומר דלא נשבע, והיינו משום דהודאת בעל דין כק' עדים דמי, ומשמע מדבריו דעכ"פ כתיבה גופא לא מהני ולא הוי שבועה. ועי"ש עוד ראיתו ממגילה (יח) דמשמע להדיא דאם כתבה לא יצא ידי הקריאה, וא"כ ה"ה בנ"ד הוי כמו לענין שבועה דלא מהני כתיבה.

ואין לומר דשאני שבועה דלבטא בשפתים כתיב, שצריך להוציא מפיו, דמ"מ שפיר איכא לדמויי נדון דידן להא דמגילה. ועוד צ"ל בפשיטות לענין ספירת העומר דכתיב בה "וספרתם" אף דאין הכרע במשמעות הכתוב שצריך להוציא בשפתיו, כמו ספירת זבה ונדה דכתיב ביה נמי "וספרה" ולא מצינו בשום פוסק שצריך להוציא בשפתים, מ"מ נראה מצד תקנת חכמים דלא יצא ידי חובת ספירת העומר אם לא הוציא בשפתיו. וראיה לזה ממ"ש הב"י (תלב, ח) טעם הדבר שתקנו חכמים לברך על בדיקת חמץ שהוא דבריהם, ולא תקנו טפי לברך על הביטול שהוא דאורייתא, משום דביטול הוא בלב, ואין מברכים על דברים שבלב עיי"ש. וכיון שכן, גבי ספירת העומר דתקנו חז"ל לברך, ממילא נשמע דצריך להוציא בשפתיו מנין הספירה, דאל"כ הוי דברים שבלב ואין ראוי לברך.

וכ"כ לחזק דבריו בסי' לא וז"ל: אך עיקר יסודי להוכיח מצד תקנת חז"ל שתקנו לברך על ס"ע, מוכח דס"ל דאינו יוצא לספור במחשבה בעלמא, וע"כ משום דאסמכוהו אקרא דוספרתם משמע ספירה בפה, וממילא הוי כאלו כתיב ספירה בפה, ודמי שפיר לשבועה דתו אין לחלק בין קרא דלבטא בשפתים לקרא וספרתם.

וע"ע בערוך השולחן הלכות פסח (או"ח ס"י תפט)

אמנם לרבינו תם דסובר דעדות בשטר כשר מדאורייתא וזה מקרי מפיהם כיון שאינו אלם, דכל הראוי לבילה כו' א"כ גם לענין שבועה מועיל כתב ידו כו'.

ועוד י"ל דגם להרמב"ם כתיבה כדיבור דמי, ולהרמב"ם דוקא שטר הוא מדרבנן כשר ולא מדאורייתא, משום דזה פשוט דהגדת העדות צריך להיות בפני ב"ד, וכל מה שהעיד שלא בפני ב"ד אפילו בפני עדים אחרים, עד מפי עד מקרי ולא מהני. והנה הכתיבה מעשה הכתיבה מקרי כדיבור, אבל אחר שכתב ובא הכתב לפני הב"ד זה לא מקרי מפיהם, שאין הב"ד שומעין מפיו ולא רואים בשעת הכתיבה שזה הוא הדיבור, רק הדיינים רואין מ"ש בשטר הנכתב שלא בפניהם, אבל אם העד כותב עדות בפני הב"ד אף שאינו מעיד בפיו מקרי דיבור, אם אינו אלם דראוי לבילה.

ובזה מתורץ מה שדברי הרמב"ם סותרים זא"ז: דבפ"ג מהל' עדות משמע שאין עדות בשטר כשר רק מדברי סופרים, אבל מדאורייתא פסול דבעינן מפיהם ולא מפי כתבם, ובפ"ט כתב: אחד חרש מדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר כו' צריך להעיד בפיו או שיהיה ראוי להעיד בפיו כו', דמשמע להדיא כדעת ר"ת דאם ראוי להעיד מהני, ואף שאינו מעיד בפיו ממש. והכסף משנה נתקשה בזה ומוחק הגירסא ע"ש בפ"ט, וכן עיין בב"י בחו"מ בסימן כ"ח, ולדידי ניחא דהרמב"ם לא פסל מן התורה אלא שטר הנכתב שלא בפני ב"ד, אבל כתב שכותבין העדים בפני ב"ד מעשה הכתיבה כדיבור דמי אם אינו אלם והוי ממש מפיהם, ע"כ.

ויש לכאורה להתפלא על דברי הנו"ב, שהרי להדיא הביא בבדק הבית (שם) משם הריטב"א כדבריו. אלא שצ"ל דס"ל לדברי הריטב"א שאני, משום דלדבריו המעיד צ"ל בפיו "מה שכתוב כאן אני מעיד", אבל לשיטת הנו"ב נראה דגם זה אין צריך, משום שכתיבה הרי היא כדיבור לכל דבר. ועכ"פ מסיק הוא בדין שבועה, שאם כותב שבועה בכתב ידו שפיר כדיבור דמי, ואף אם יש לדחות זה מטעם המבואר שם, הרי

כמ"ש בנ"ד שצריך לחזור ולספור בברכה. והרציתי דברים כהווייתן לפני המסובים ובתוכם הקרואים בראש כבוד מר חמי הגאון מ' יצחק יוסף תאומים ומחור' הגאון מ' ישעי' פיק והסכימו, ע"כ.

אך הוסיף הרב שם שמחותנו הגאון מהור"ר ישעיה פיק, אם שגם הוא הסכים לדעתו בעיקר הדין, העיר דהיכי דאיהו אחשביה לכתיבה, כגון שכיון לצאת ע"י הכתיבה י"ל דמהני, ול"ד לביטול חמץ שהוא בלב ואין בו מעשה, שהרי ע"י הכתיבה עשה מעשה, ונ"מ למי שא"י לדבר עכ"ד.

והשיב רעק"א דאין נראה בעיניו, דלפי דבריו תיקשי מתני' דמס' תרומות חמשה לא יתרומו אלם כו', ואיתא בתוס' מ"מ אמרו אלם לא יתרומם מפני שאינו יכול לברך עיי"ש, והובא בתוס' מנחות (נה.), ולפי הנ"ל שפיר יכול לברך ע"י הכתיבה ולכוון לצאת בזה, א"ו דלא מהני, והך מתניתין סייעתא לשורש דברינו, דכתיבה לא כדיבור דמי עכ"ל.

מסקנת ביניים: בנידוננו, עפ"י הרב ישעיה פיק, אם הנערה תכתוב בפנינו שמקבלת תו"מ, הרי יש לזה דין אחשביה ומועיל, אבל הגאון רעק"א חולק וס"ל דאין לכתיבה דין דיבור, וכן ס"ל להיעב"ץ ולרדב"ז ולשב יעקב, ולפ"ז בנידון שלנו אין כאן קבלת מצות בפני ב"ד.

אמנם בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק (חו"מ סי' ל) דן בעניין אם כתב בכתב ידו שבועה ולא הוציא שבועה מפיו, אם מקרי שבועה. והביא את דברי הגאון בעל שב יעקב (חידו"ד סי' מט), שפשוט בעיניו דלא מקרי שבועה דבעינן לבטא בשפתים, וכתב ידו ודאי לא מקרי ביטוי שפתים, וכן הביא בשם הרא"ם. וכתב לדחות דעתו ע"ש, ותלה דבר זה בפלוגתא הנ"ל וז"ל (שם אות יא):

ואומר אני דשבועה גופא אי מועיל כתב, תליא באשלי רברבי בפלוגתא דהרמב"ם ור"ת, דהרי גם בעדות כתיב לשון הגדה אם לא יגיד, וכן כתיב על פני שנים עדים. והנה להרמב"ם מדאורייתא לא מהני עדות בשטר כמבואר בדבריו בפ"ג מהל' עדות, דמפיהם ולא מפי כתבם, א"כ כתב לא הוי כדיבור.

ד. דעת
נודע
ביהודה

שבחרם שבכתב ודאי הדין נותן שכדיבור דמי, כמבואר בדבריו שם.

שהדיבור הוא המצוה, מידי דהוה אכותב ק"ש ותפלה דוודאי לא יצא או כותב ברהמ"ז.

מסקנת ביניים: יוצא אם כן לדברי הנו"ב, שבנדוננו יכולה הנערה לקבל תו"מ בפני הבי"ד ע"י הכתב, לא מיבעי לשיטת ר"ת, דכל שאינו אלם כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, אלא אפילו לשיטת הרמב"ם, אם כותבת דבריה בפני הבי"ד מעשה הכתיבה כדיבור דמי, משום שכתובה הרי היא כדיבור לכל דבר.

מסקנת ביניים: לפי דבריו, למ"ד שהכתיבה כדיבור דמי, כשהכתיבה היא לגלות על מחשבת לבו, שפיר דמי בנידון דהכא שתכתוב לבית הדין ותגלה דעתה שרצונה לקבל תו"מ, לאחר בדיקת ידיעותיה במענה שבכתב.

וע' בחת"ס שם שכתב על דברי הנו"ב: בהא סלקינן לענ"ד דדברי החו"י שרירן וקיימין במ"ש דשבועה בכתב חל כמו שבועה בביטוי שפתיים וחמור ממנו [...]. וראיתי בספר נודע ביהודא מהדו"ק סי' סו, שכתב דלרמב"ם דעדות בשטר הוא מדרבנן ה"ה שבועה בכתב, ולר"ת דמי שאינו מחוסר בילה יכול להעיד בכתב, ה"ה בשבועה. ומתוך דברינו הנ"ל אנו למדים דודאי לרמב"ם שבועה בכתב הוי שבועה, דאין להביא ראיה מעדות שהוא להסביר דבריהם לב"ד בזה גרע כתיבה מדיבור, משא"כ בשבועה ככל דכתוב ומפורש לעיל, כל זה לרמב"ם.

אלא דיש לעיין בדברים, דבשו"ת חתם סופר (ח"ב י"ד סי' רכז, והובא לעיל) החזיק דבריו של החו"י דכתיבה כד"ד, ודלא כש"י וז"ל: הנה סברת חו"י הוא כך, דודאי לענין שהאדם רוצה לקיים על עצמו שום דבר ולחייב עצמו בדבר או כיוצא בזה, לענין זה פשוט דהכתיבה עדיף מדיבור. אמנם להודיע דבריו לחברו לדברים היוצאים מלבו שיכנסו ללב חברו בענין זה הדיבור עדיף, וזה פשוט מאד לכל מבין ויודע. לכן לענין עדות דבעינן שהב"ד יקבלו דברי העדים ויעיינו בדבריהם האמת אתם ויבחנו דבריהם, א"כ הסברא נותנת שע"י דיבור פיהם יבחנו דבריהם ומחשבתם יותר מאשר יכתבו, על כן מפיהם ממעט מפי כתבם. ומהאי טעמא בעצמו מחמירין בחומרת א"א שישמע מפי מגרש ולא מפי כתבו משום שאין השליח מבין ממש תוכן כוונת המשלח במכתבו, כמו שמבינו בדיבורו אליו כאשר ידבר איש אל רעהו.

אבל לר"ת, דע"כ אין הטעם משום הסברת הדברים לב"ד, דהא חזינן דמי שראוי לבילה יכול לשלוח מכתבו לב"ד, וע"כ גזרת הכתוב הוא, א"כ נהי דבכל זאת עדיין נוכל לומר דבשבועה שהוא לחייב עצמו הו"ל לקיום יותר בכתיבה מדיבור, מ"מ נוכל לשדות נרגא בק"ו ונאמר מה לביטוי שפתיים שכן מועיל בעדות משא"כ כתיבה דכשאינו ראוי לבילה אינו מועיל אע"פ שראוי לכתיבה, ולכל הפחות מודינא לשיטת ר"ת דאלם הכותב שבועתו לא מתחייב דילפינן מעדות.

(וכ"כ בהמשך דבריו שם וז"ל: מיהו כל זה בכותב הוא בעצמו ובכתב ידו הריני מקבל עלי בשבועה וחרם, אבל אם הוא כתב ידי אחר והוא חותם תחתיו, יש להסתפק אם מועיל, כיון שלא קיבל בפיו וגם לא כתב בעצמו הריני נשבע, רק חתם תחתיו. ונראה לי דהו"ל כאלו כתב הוא בעצמו, וראיה מגט כריתות דכתיב וכתב לה מענין הגט הוא כמדבר אל אשתו הריני מגרשך, ואילו אמר לה בפיו כל הדברים האלו אינו מגורשת, וע"י כתיבה מגורשת. וא"צ לומר לה שום דבר בשע' שמוסרה לידה כמבואר באה"ע סי' קל"ו ובב"ש שם, רק מדרבנן פסול, ומבואר שם הטעם דהכתב גופיה הוא אמירת הבעל. ואפילו להחולקים דמייתי ב"ש, היינו מטעם שכתבתי לעיל דלענין המדבר עם חברו אין כתיבה כדיבור, ע"כ ס"ל דצריך לומר ג"כ בפיו

ונעתיק שוב את דברי ערוך השולחן בהלכות פסח (או"ח סי' תפט) שהבאנו לעיל: ומי שכתב במכתב היום כך וכך לעומר, אם לא כיון לצאת נראה דאפילו למאן דס"ל מצות א"צ כוונה דלא יצא, כיון שלא עשה המצוה כתקונה הוי כנתכוין שלא לצאת, ואפילו כיון לצאת נראה דלא יצא, דאפילו אי כתיבה כדיבור דמי זהו כשהכתיבה היא לגלות על מחשבת לבו ולא במקום

ה. דעת ערוך השולחן

הרי את מגורשת. מ"מ מבואר לדיעה קמייתא דמשמע דהלכה כוותיה דכתיבת הגט במקום דבור קאי).

ועו"כ: מזה הטעם הנודר שלא לדבר עם חבריו, אין הכתיבה בכלל, דבלשון בני אדם אין בכלל אלא שלא ידבר עמו, שהוא עושה קירוב לבבות, משא"כ כתיבה, וזה פשוט. משא"כ במקבל על עצמו שום דבר, ולענין קיום הדבר עדיף כתיבה מדיבור, א"כ נהפוך הוא, דרחמנא אמר אפילו רק לבטא בשפתיים בעלמא נתחייב, מכ"ש בכותב דעדיף, דהשתא כשמוציא הרהורי מחשבתו ע"י הבל פיו מתחייב לקיימו ולא יחל, מכש"כ כשהוציאם ע"י כתיבה [...]. וא"כ כשאמר לבטא בשפתיים הוי בכלל מאתיים מנה, שאם מתחייב על ביטוי שפתיו מכ"ש שיתחייב על הכתיבה. ויפה כתב בחו"י מדאיצטרך למכתב מיעוטא בקבלת עדות מפיהם ולא מפי כתבם, אע"ג דמסברא נמי הו"ל למימר שישמעו הב"ד מפיהם, ש"מ בעלמא הוה כתיבה כדיבור אפילו בגווי דעדות, מכ"ש בשבועה דמסברא כתיבה עדיפא מדיבור.

עוד שם הביא את תשובת הר"י מגאש וזה לשונו: שני אנשים וכו' וכתב כל אחד מהם בכתב ידו בשבועות חמורות וכו' אם הם מחויבים בשבועה שכתבו בכתב ידם, או נאמר הואיל ולא הוציאו שבועה מפיהם אינם חייבים בה וכו'? תשובה: אם כתב בכ"י שבועה ונתן לו כ"י, חייב הוא לקיים מה שנשבע, אע"פ שלא הוציא שם שבועה מפיו. ואם לא קיים שבועתו דינו מסור, אבל אין לחייבו דבר בדיני אדם הואיל ולא הוציא שם שבועה מפיו עכ"ל. [...]. ומ"מ למדתי ממנו דאינו מתחייב בשבועה, אא"כ כותב ומסרו ליד שכנגדו, דהמסירה לידו הו"ל כאומר לו כל מה שכתוב בשטר, וזה דומה לגירושין כנ"ל ע"כ. וזה כמו שכתבנו לעיל בדעת הנו"ב.

וכן הביא עוד החתם סופר בח"ו (ליקוטים סי' מד) וז"ל: ולענין דיני דשבועה וחרם שבכתב ושטר וחתמו עליהם, הנה לוטה פה העתק תשובתי באורך שערכתי זה עשרים שנה [עי' ח"ס חיו"ד

סי' רכ רכו ו-רמב"ן ושם מבואר דחו"י ושבועת יעקב ז"ל ס"ל דהוה שבועה וחרם ממש, וכן דעתי הקלושה נוטה להלכה ולמעשה. והגאון תומים צ"ו ס"ל דהוה ספיקא לר"ת דס"ל עדות בכתב מהני, אע"ג דכתיב מפיהם ולא מפי כתבם, מ"מ היינו באלם שאינו ראוי לבילה, אבל בראוי לבילה הוה כתיבה כדיבור, ה"נ לבטא בשפתיים כן הוא. וא"כ לדינא בעדות בכתב לא מוציאים ממון, מפני דעת החולקים על ר"ת. ולענין איסור חומר שבועה דאורי"י מחמירין כר"ת דשבועה בכתב הוה שבועה ממש, וכל זה לאפוקי שב יעקב דמיקל בשבועה בכתב, וכל אלו הגאונים לא ראו תשובת הר"י מיגאש שבתשובת רשד"ם דאע"ג דפטור מדיני אדם חייב בדיני שמים ע"ש, עכ"ל.

מסקנת ביניים: העולה מסברת החת"ס, דאע"פ שכתבה כד"ד, מ"מ זה אינו אלא בדבר שמקבל על עצמו בחיוב לעשותו, אבל הכא דמי לעדות, שצריך להודיע לבית הדין דברים היוצאים מן הלב ולקבל עול תורה ומצוות וכניסה לעם היהודי, כדי שיעיינו בדבריו ויבחנו אם כנים הם אם לאו, הסברא נותנת שע"י דיבור פיהם יבחנו דבריהם ומחשבתם יותר מאשר ע"י כתיבה, כלשונו הטהור של החת"ס, לפיכך לא תועיל קבלת מצות בכתב.

עפ"י הרב ישעיה פיק, אם הנערה תכתוב בפנינו שמקבלת תו"מ, הרי יש לזה דין אחשביה ומועיל. אבל הגאון רעק"א חולק וס"ל דאין לכתובה דין דיבור, וכן ס"ל להיעב"ץ ולרדב"ז ולשב יעקב, ולפ"ז בנידון שלנו אין כאן קבלת מצות בפני ב"ד.

אבל לדברי הנו"ב בנדוננו, יכולה הנערה לקבל תו"מ בפני הבי"ד ע"י הכתב, לא מיבעי לשיטת ר"ת דכל שאינו אלם כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, אלא אפילו לשיטת הרמב"ם, אם כותבת דבריה בפני הבי"ד, מעשה הכתיבה כדיבור דמי, משום שכתובה הרי היא כדיבור לכל דבר. וכן דעת החו"י שכתובה כדבור דמי.

וערוך השלחן כתב דלמ"ד שהכתיבה כדיבור דמי, הרי זה דווקא כשהכתיבה היא לגלות על

ז. סיכום הדברים לענייננו, אם תועיל קבלת מצות בכתב יד הנערה שאינה יכולה לדבר:

ח. אם צריך קבלת מצוות בפה דווקא
 אמנם כל זה אי נימא דבעינן קבלת מצות בפה או בכתב. אבל לאידך גיסא, אי נימא דקבלת המצוות בפה אינו אלא גילוי מילתא שמקבלת על עצמה חיי יהדות, אפשר דסגי בעדות אחרים שמתנהגת ביהדות ומקיימת מצוות, או אפילו תיסגי בכך שיודיעו לה המצוות ותטבול בפנינו.

וז"ל שו"ת חמדת שלמה (חיו"ד סי' כט): כתב הרמב"ם אי"ב (יג, יז): גר שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצוות ועונשן, ומל וטבל בפני ג' הדייטות ה"ז גר. וכתב הה"מ שם ע"ז, פשוט שאין הודעת המצוות מעכב דיעבד. והיה נראה לענ"ד פשוט, שאף שכתבו כל הפוסקים דבעי קבלת מצות, והה"מ עצמו הביא בה"ט דבעי קבלת המצוות בשלשה לעיכובא, וכאן כתב פשוט שאין הודעות המצוות מעכב, ע"כ נלע"ד דקבלת המצוות והודעת המצוות שני עניינים הם. דקבלת המצוות היא בסתם, שקיבל עליו ליכנס בדת יהודית, דזה הוי ממילא קבלת מצות. והודעות המצוות הוא להודיע לו ענין המצוות כדאיתא בגמ' אכלת חלב וכו', וכן שכתב ועונשן כדאיתא שם. וזה (הודעת מצות) אינו מעכב. ולעולם בקבלת המצוות בסתם מעכב, דזהו עיקר הגרות שנכנס לדת יהדות. ובזה אתי שפיר דברי השו"ע, שבתחילה כתב דקבלת המצוות צריך שלשה לעיכובא, ובסוף הסימן העתיק את דברי הרמב"ם ה"ז, גם הוסיף תיבת שכתב של מצות. ולעולם קבלת המצוות ודאי דמעכב, רק דזה נכלל בטבילת גרות, דכיון שטבל עצמו להיות גר ולהיכנס בדת ישראל, ממילא הוי קבלת המצוות. כך היה נראה בעיני פשוט. אח"כ ראיתי בב"ח שכתב וז"ל: "אע"פ שכתב הרמב"ם שכשר אע"פ שלא היה קבלת המצוות כל עיקר", ומלשון זה נראה שהבין דלהרמב"ם לא בעי קבלת המצוות כלל. ולפ"ז יסתרו דברי הש"ע אהדדי, אבל לפי מה שכתבתי אתי שפיר.

וכך חוזר החמד"ש על דעתו גם בסי' שלאחריו סק"י, וכותב דנראה פשוט וברור דקבלת המצוות הוא שמקבל עליו בסתם לכנוס בדת ישראל ולעשות ככל התורה והמצוה, והודעת המצוות הוא שיודיעו לו איכות וחומרות המצוה, כמ"ש בגמ': בתחילה אכלת חלב וכו' חללת שבת אי

מחשבת לבו ואין באמירה עצמה מצוה, וא"כ שפיר דמי בנידון דהכא שתכתוב לבית הדין ותגלה דעתה שרצונה לקבל תו"מ, לאחר בדיקת ידיעותיה במענה שבכתב.

ודעת החו"י שכתובה כדיבור דמי, אמנם לפי החת"ס בביאור דבריו, אע"פ שכתובה כד"ד, זה אינו אלא בדבר שמקבל על עצמו בחיוב לעשותו. אבל הכא דמי לעדות, שצריך להודיע לבית הדין דברים היוצאים מן הלב, ולקבל עול תורה ומצוות וכניסה לעם היהודי, כדי שיעיניו בדבריו ויבחנו אם כנים הם אם לאו, הסברא נותנת "שע"י דיבור פיהם יבחנו דבריהם ומחשבתם יותר מאשר ע"י כתיבה", כלשונו הטהור של החת"ס. לפיכך עפ"י מה שהארכנו בפ"ה העוסק בקבלת גרים, סוגיין דעלמא דלא סגי לכתחילה בהודעת המצוות גרידא, אלא בעינן שיבדקו כנות דבריו ידיעותיו ואמונותיו בכדי לקבלו, לפיכך הכא לא תועיל קבלת מצות בכתב, אלא צריך שיענה על סדרת שאלות בכתב ויבחנו שתי וערב את כל ידיעותיו ואמונותיו וקיום הדברים בפועל, עד שיצא הדבר.

ודעת הגאון שכתב שכותבין העדים בפני ב"ד, מעשה הכתיבה כדיבור דמי, וכן נראה דלפי הנו"ב זה מועיל אליבא דכו"ע אם אינו אלם והוי ממש מפיהם.

ומה שאינה מדברת כעת אין נראה שהיא בגדר אלם שאינו יכול לדבר, דלדעת ר"ת כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו, כי זהו דוקא במי שאינו יכול לדבר כלל ונעתקה ממנו יכולת הדיבור, אבל זו שמדברת עם הקרובים לה ורק בפני ב"ד אימתה עליה ואינה יכולה לדבר, אינה בגדר אילמת.

נמצא א"כ שדבר זה הוא פלוגתא דרבירבי והוא ספק לדינא, לפיכך אין לסמוך על קבלת מצוות בכתב בפני בית הדין, ומכ"ש היכא שאינה רומזת בראשה ובגופה על הסכמתה ואינה מגיבה לדברי הדיינים, אלא ימתינו עד שתגדל ותטופל בעייתה. אמנם אם רומזת בראשה ובגופה ומצורף לזה בחינה בכתב ידה, שפיר דמי, ותמסור את כתבה לבית הדין בפניהם, ומכ"ש אם כותבת בפניהם ומוסרת להם בידם.

דמעכב ובעי ב"ד. ובדיעבד מהני גם כן קבלת המצוות שבשעת טבילה, וכמ"ש בזה בתשובת חמדת שלמה.

גם בשו"ת משפטי עוזיאל (כרך ב יו"ד ס"י נח), אע"פ שכתב איפכא שאין חילוק בין קבלת המצוות להודעת המצוות, מ"מ מסיק גם הוא וז"ל: לכן נראה לומר דמ"ש קבלת המצוות לא מעכב, היינו אם מל וטבל בפני שלשה, והיינו טעמא דמילה וטבילה לשם גרות הן קבלת מצוות בפני שלשה. אבל אם מל וטבל בפני שנים, אע"פ שקבל מצוות בפניהם לאו כלום, דקבלת מצוות כיון שהיא תחלת דין צריכה שלשה וכדכתב הרא"ש. (עי' ט"ז וש"ך ס"י רסח ס"ק ט).

מכל האמור ומדובר למדנו, דקבלת מצוות צריכה להיות בפני בית דין של שלשה. ולהרי"ף ולהרמב"ם גם לטבילה ומילה צריך בית דין של שלשה כדי להשיאו אשה מישראל, והוא הדין לאשה שבאה להתגייר צריכה לקבל מצוות בפני שלשה, אבל אם לא קבלה מצוה ולא טבלה בפני שלשה אינה גיורת כלל, ואין צריך לומר שלא משיאים אותה לישראל עכ"ל.

מוכח מדבריו, דאינו מחלק בין קבלת מצוות להודעת מצוות, ובלא שניהם לא מהני, ומ"ש קבלת המצוות לא מעכב, פירושו אם מל וטבל בפני שלשה, והיינו טעמא דמילה וטבילה לשם גרות הן קבלת מצוות בפני שלשה. יוצא א"כ שלמעשה הרב עוזיאל אינו חולק על החמד"ש, כי שניהם סבורים דבדיעבד עצם הטבילה בפני שלושה לשם גרות מהוה קבלת מצוות בפני שלושה.

והנה יש להוסיף לזה את שיטת הב"ח (ס"י רסח ס"ז) שמסיים לענין הלכה, דאע"פ דכתב הרמב"ם דכשר אע"פ שלא היה לשם קבלת מצוות כל עיקר, מיהו התוס' והרא"ש חולקין ע"ז דקבלת המצוות ודאי מעכב והכי נקטינן וכו' עיי"ש. ומבואר שגם דעתו דקבלת עול מצוות והודעת המצוות חדא ניהו, ואליבא דהרמב"ם אינו מעכב. וכ"נ מהריטב"א כתובות (יא), ושטמ"ק שם בשמו ובשם שיטה ישנה, שאין הודעת המצוות וקבלתם מעכבות בדדיעבד,

אתה נסקל. ע"ז כתב שפיר שאין הודעת המצוות מעכב. ורבינו הגדול בשלחנו הטהור ביאר להדיא הודעת שכר המצוות וענשן, אבל לעולם קבלת המצוות דהיינו שרוצה לכנוס בדת יהודית, פשיטא דצריך יעו"ש.

היוצא מדבריו, דהודעת המצוות וקבלת המצוות שני ענינים הם. ופשיטא דקבלת המצוות מעכב ורק הודעת המצוות לא מעכב, אבל קבלת המצוות מתבטאת גם בכך שמצהיר שרוצה לכנוס לדת יהודית כפי שכותב בס"י ל, או כפי שמפרט בזה יותר שהוא ע"י שמקבל עליו בסתם לכנוס בדת ישראל ולעשות ככל התורה והמצוה.

ומכיון שיש בדברי החמד"ש קצת סתירה בענין זה, כתב הצי"א (חט"ז ס"י סו) דמסתבר דהיה סבור בזה דלכתחילה צריך להיות ענין קבלת המצוות ע"י שמקבל עליו בסתם לכנוס בדת ישראל ולעשות ככל התורה והמצוה, ובדיעבד מספיק שייחשב כקבלת המצוות ע"י שמצהיר שרוצה לכנוס לדת יהודית (כפי שכותב בס"י ל), או ע"י שטובל עצמו להיות גר ולהכנס בדת ישראל (כפי שכותב לפני כן בס"י כט): "דלעולם קבלת המצוות ודאי דמעכב, רק דזה נכלל בטבילת גרות, דכיון דטבל עצמו להיות גר ולהכנס בדת ישראל ממילא הוי קבלת המצוות".

וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק (ח"א ס"י קכא): הנה מה שנוגע לקבלת המצוות, הא' לכתחילה צריכים הודעות המצוות בפרטן, ממצוות קלות וחמורות המבואר בש"ס יבמות (מז). הב', בדיעבד מהני אף קבלת המצוות בכללן, ואף ביחד עם הטבילה. [...] והנה הדין הא' מבואר ברמב"ם (אי"ב יד, א-ה), ובשו"ע יו"ד (רסח, ב ויב), והדין הב' מבואר ברמב"ם (יג, יז) ובהה"מ שם, ובשו"ע (שם יב). והיינו דרק הודעת המצוות בפרטן אינו מעכב, אבל קבלת המצוות בכללן מעכב, ובפני ב"ד דוקא כדלהלן. ויש לתמוה על הד"מ (שם סק"א), דהעיר על דברי הנמ"י (פ' החולקין), דכתב סברא דרבנותא דאם לא הודיעו אינו מעכב עכ"ל. וכתב ע"ז הד"מ: ולקמן בדברי רבינו לא משמע כן, שהרי מעכב אפילו בג' עכ"ל. והוא תמוה, דהרי פשיטא שיש לחלק בין הודעות המצוות בפרטן דאינו מעכב, וקבלת המצוות בכללן

כמבואר לעיל בפ"ה לשיטת כמה פוסקים. הלכך ס"ל שלקבלת המצות אף על פי שצריך שלשה לכתחילה, מ"מ אם היו שלשה בטבילה כשר אפילו לא היתה שם קבלת המצות כלל.

מסקנה להלכה: איכא הכא כמה ספקות להקל: חדא דאיכא מ"ד דקבלת מצות אינו מעכב, ואפילו למ"ד דמעכב וכך הלכה, הרי דעת החמד"ש והמשפטי עוזיאל דעצם שמיעת הגר

את הודעת המצות מפי בית הדין והסכמתו למול ולטבול בפנינו, יש בה קבלת המצות דמהני. ומכ"ש אם קיבלה המצות בכתב בפני בית הדין, אחר שחקרוה ונענתה לשאלותיהם בכתב, דלפוסקים רבים יש כאן דין כתיבה כדין דיבור. ומהיות טוב כדאי לחכות עד שתעבור טיפול פסיכולוגי עד שתוכל לדבר, מפני שלקות זאת ניתנת לטיפול ולריפוי. אמנם אם יש צורך דחוף אפשר לסמוך על קבלת המצות בכתב. והי"ע.